

Kulturvaner i Norden - flest likhetstrekk

36

Hvilke forskjeller og likheter finner man i bruk av kultur- og medietilbud mellom de nordiske land? Stemmer de oppfatningene man har av de forskjellige folkenes særtrekk med virkeligheten eller ikke? Den fellesnordiske undersøkelsen av kultur- og mediebruk, som er gjennomført som et samarbeid mellom de nordiske statistikkbyråene, belyser disse spørsmålene.

*Paul Inge Severeide og
Robert Ruud*

Det er en del markerte forskjeller mellom de nordiske landene når det gjelder deltakelse i ulike kulturaktiviteter. Det er likevel interessant å observere de mange fellestrekk som eksisterer. Vi skal først i artikkelen se litt nærmere på disse fellestrekkene.

FELLESTREKK MELLOM DE NORDISKE LAND

Kvinner mer kulturbevisste enn menn?

Flertallet av kulturaktivitetene er relativt sett vanligere blant kvinner enn blant menn. Kvinnene leser mer bøker, besøker oftere bibliotek og museer, går mer i teater osv.

Noen unntak fra dette mønstret er TV-titting - særlig sportsprogrammer samt å være tilskuer på idrettsarrangementer, hvor menn deltar i større grad enn kvinner. Disse kjønnsforskjellene kommer enda tydeligere fram når man skiller mellom de forskjellige genre innenfor ulike aktiviteter. For kinobesøkenes del finner man at mens menn liker spenningsfilm, er kvinner noe mer opptatt av drama. Likeledes besøker en klart større andel kvinner klassiske konserter, ballerter og operaforestillinger samt operetter og musikalier.

Deltakelse i type kulturaktivitet varierer med alder

Visse aktiviteter er klart aldersrelatert. Bl.a. går det fram at titting på faktaprogram på TV og besøk på konserter med klassisk musikk øker med økende alder. Omvendt avtar visse aktiviteter med økende alder. Dette gjelder blant annet TV-titting på visse typer program og lytting til gramofonplater, CDer og kassetter samt besøk på bibliotek og kino.

Personer med høy utdanning mer aktive kulturbrukere enn personer med lav utdanning

Flertallet av aktivitetene som ble målt i undersøkelsen har klar sammenheng med utdanning. Jo høyere utdanning en person har, desto mer aktiv "kulturbruker" er vedkommende. Utdanningens effekt på andelen som benytter kulturtilbudene er aller sterkest for de tilbudene som gjerne kalles finkultur, det vil si besøk på kunstutstillinger, konserter med klassisk musikk, teater og lignende.

Å besøke klassiske konserter, ballett og opera er kanskje den formen for kulturbruk som sterkest er påvirket av utdanningsnivå. Seks ganger så høy andel av dem med høyskole og universitetsutdanning hadde vært på klassisk konsert det siste året, sammenlignet med andelen man fant i gruppen med utdanning på grunnskolenivå.

Man kan også se tydelig sammenheng mellom utdanningsnivå og for eksempel boklesing. Rundt 60 prosent av befolkningen med høyere utdanning oppgav at de hadde lest fem bøker eller mer det siste året, mens den tilsvarende andelen for personer med utdanning på grunnskolenivå var om lag 25 prosent.

Sammenhengen mellom utdanning og kulturaktivitet faller bort når vi undersøker TV-titting, lesing av aviser og revybesøk.

FORSKJELLER MELLOM DE NORDISKE LAND

Færrest avislesere i Danmark

Over 90 prosent av befolkningen i Norge, Sverige og Finland hadde lest en dagsavis den siste dagen før intervjuet. Avislesing var derimot ikke så vanlig på Island og i

Våren 1991 ble det gjennomført en felles nordisk utvalgsundersøkelse av kultur- og medievaner blant befolkningen i Norden. Utvalgenes størrelse varierte mellom 1 600 på Island og 2 500 i Norge og Sverige. Utvalgene ble trukket blant personer i alderen 16-74 år. Oppgavene ble hentet inn ved hjelp av en særskilt post-enquête i Norge, Sverige og Finland. Island hentet inn data via telefonintervjuing, mens Danmark la inn spørsmålene som en del av en omnibusundersøkelse og brukte telefonintervjuing som metode. Svarprosenten varierte mellom 61 prosent i Danmark og 84 prosent i Sverige. Svarprosenten i Norge var 67. Befolkningens bruk av aviser og etermedier ble målt med hensyn på siste dagen/uken, mens befolkningens bruk av ulike kulturtilbud ble målt på basis av de siste 12 måneder. Undersøkelsen har brukt det såkalte "utvidede kulturbegrep" som ramme. Denne undersøkelsen og nordisk kulturstatistikk generelt omfatter derfor også idrettslig aktivitet. Mosjonister er i undersøkelsen beskrevet som personer som minst en gang i måneden pleier å delta i en eller flere av de former for aktivitet som er beskrevet under.

Danmark med prosentandeler på henholdsvis 78 og 70. Avislesing er den aktiviteten som innen de respektive landene varierer minst når befolkningen grupperes etter ulike bakgrunnsfaktorer som kjønn, alder, utdanning og sosial bakgrunn.

Den mest vanlige måten å skaffe seg tilgang til avis på er gjennom

abonnement. I Norge er løssalg også meget vanlig, og betydelig vanligere enn i de øvrige landene. Hele 40 prosent av befolkningen i Norge kjøpte aviser i utvalg, mens tilsvarende tall i de øvrige landene varierte mellom 8 og 23 prosent.

Andelen som leste ukeblader eller tidsskrifter lå på samme høye nivå som for avislesing i Norge, Sverige og Finland, dvs. over 90 prosent. Danmark og Island lå også her lavest. Island lå spesielt lavt med en prosentandel på 46.

Flest ser på TV i Finland, færrest i Danmark

TV-titting var mest vanlig i Finland. Om lag 95 prosent av finnene så på TV siste dag før intervjuet. Danmark hadde den laveste andelen med 76 prosent. Å se på TV var mest vanlig blant personer over 55 år, og minst vanlig i aldersgruppen 20-24 år.

Dette var gjennomgående for alle landene. En viss negativ sammenheng mellom TV-titting og utdan-

ning kunne observeres i Norge, Sverige og Danmark. Det vil si at de med høyere utdanning så mindre på TV.

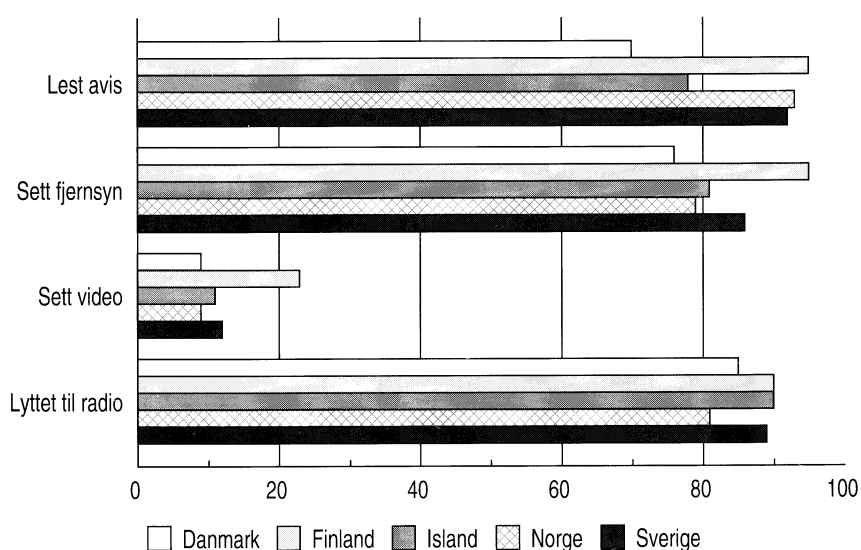
Antall TV-kanaler som er tilgjengelig varierer mellom de enkelte land. Med unntak av Island kunne alle ta inn nabolandskanaler. I tillegg hadde rundt 40 prosent av befolkningen i Norge, Sverige og Danmark tilgang på satellitt-TV. På Island hadde 8 prosent slik tilgang.

I samtlige land hadde de nasjonale rikskanalene størst seeroppslutning. Satellittkanalene hadde størst oppslutning i Sverige, og naturlig nok lavest andel seere på Island. Nyheter var den programtype som hadde flest seere.

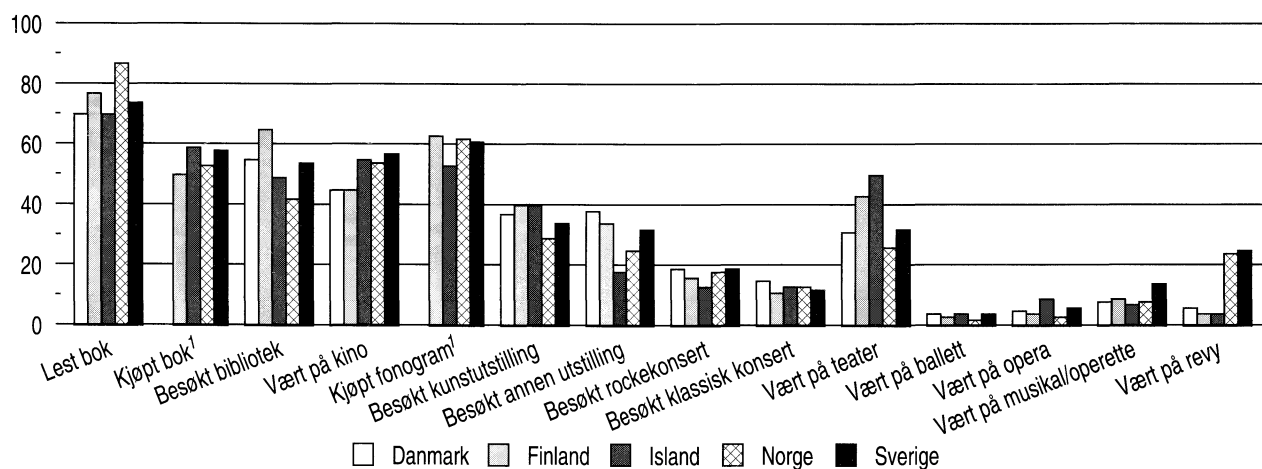
Flest videospillere på Island, men videotitting er mest populært i Finland

Videospillere synes å være mest utbredt på Island. Hele 70 prosent hadde videospiller i hjemmet. Danmark hadde lavest andel med 46

Figur 1: Bruk av massemedier siste døgn. Prosentandeler av befolkningen

Figur 2: Deltakelse i kulturaktiviteter siste år. Prosentandeler av befolkningen

¹ Tall for Danmark ikke tilgjengelig for kategoriene "kjøpt bok" og "kjøpt fonogram" (dvs. CD, LP eller kassett)

prosent, mens litt over halvparten i de øvrige landene hadde videospiller.

Til tross for at mange hadde tilgang på videospiller på Island var det relativt få som hadde sett video det siste døgnet. Klart høyest andel som hadde sett på video hadde Finland med 23 prosent. Deretter kom de øvrige nordiske landene med en andel rundt 10 prosent.

I hele Norden er det om lag like vanlig å høre på radio som å se på TV. Det er også et mønster at de yngre aldersgruppene hører mindre på radio enn de eldre.

Mest vanlig å lese bøker på Island

Det synes å være mest vanlig å lese bøker på Island. Hele 87 prosent oppgav at de hadde lest minst en bok det siste året. Norge og Danmark hadde færrest boklesere med bare 70 prosent. For Norges del er dette en noe lavere andel enn det man fant i Levekårsundersøkelsen 1991, hvor om lag

80 prosent oppgav å ha lest minst en bok det siste året. Ser vi på de virkelige "bokelskerne", de som oppgav at de hadde lest mer enn fem bøker det siste året, var det nesten ingen forskjell mellom landene. Her lå andelen gjennomgående på rundt 45 prosent.

Få besøk bibliotekene i Norge

Norge har den laveste andelen biblioteksbesøkende av de nordiske landene. Bare vel 40 prosent¹ av befolkningen hadde vært innom et bibliotek og lånt en bok det siste året. Finland hadde den høyeste andelen med i underkant av 65 prosent, men også Sverige, Danmark og Island hadde en klart høyere andel enn Norge med mellom 50 og 55 prosent.

Det lave biblioteksbesøket kompenseres ikke av at relativt mange kjøper bøker i Norge. Både i Sverige og på Island oppgav en høyere andel enn i Norge at de hadde kjøpt minst en bok det siste året. Bare Finland lå noe lavere enn Norge (tall for Danmark mangler).

Forskjellige land, forskjellig musikk

Pop, rock og jazz samt folkemusikk og viser er musikktyper som var mer populære i Norge enn i de andre nordiske landene. Dansebandmusikken var mest populær i Finland, Sverige og Norge, hvor 25 prosent av befolkningen hadde lyttet til denne musikktypen siste uken. Islendingene hadde ikke særlig interesse for dansebandmusikk, det var kun 4 prosent av de spurte som hadde lyttet til denne musikktypen den siste uken. Dansebandmusikken var ellers mest populær i de minste kommunene, og blant dem med lavest utdanningsnivå. Jazz og klassisk musikk har på sin side flest lyttere i de nordiske storbyene og blant dem med høyest utdanningsnivå. Andelen som oppgav å ha vært på konserter med klassisk musikk siste året utgjorde fra 11 til 15 prosent av de spurte i de nordiske landene.

Islendingene går mest i teater

Av de forskjellige typer scenekunst som var med i undersøkelsen var

teater mest populært. Andelen teaterbesøkende var høyest på Island med 50 prosent, og lavest i Norge med 25 prosent. For de andre formene for scenekunst var det betydelig lavere andeler som oppgav å ha vært til stede ved en forestilling det siste året.

Operetter og musikalene ble besøkt av mellom 7 og 14 prosent av de spurte. Sverige hadde den høyeste andelen.

Stor variasjon i interessen for revy

Revyer var nokså alminnelig i Norge og Sverige, hvor omtrent en fjerdedel av befolkningen oppgav besøk i løpet av det siste året. I Danmark, Finland og Island lå andelen som hadde besøkt revyer på mellom 4 og 6 prosent. Revyer skilte seg ut fra andre typer scenekunst ved at utdanning hadde lite å si for andelen som oppgav å ha besøkt en forestilling det siste året. For Norges og Sveriges del var det en noe høyere andel som oppgav revybesøk det siste året i de mindre kommunene sammenlignet med de større.

Sangkorene er populære i Norden

Sangkorene var populære i alle de nordiske land, og hadde flere medlemmer enn teatergrupper, orkestre og dansegrupper. På Island var 6 prosent av befolkningen med i sangkor, og i aldersgruppen 55-64 år er hele 14 prosent av islendingene korsangere. For alle de nordiske landene var deltakelse i kor mest alminnelig i de små kommunene og blant kvinner og høyt utdannede.

Finnene og svenskene er sprekest

Islendingene mosjonerer minst, mens svenskene og finnene mo-

sjonerer mest. Kvinnene mosjonerer noe mer enn mennene i alle de nordiske land², og det er også noe mer mosjonsaktivitet blant dem som har utdanning utover gymnasnivå. Mellom 63 og 76 prosent av befolkningen i de nordiske land oppgir å ha vært på spaserturer, sykkel- og skiturer den siste måneden, mens omtrent halvdelen oppgav å ha mosjonert på annet vis den siste uken.

Islendingene konkurrerer minst...

Deltakelse i idrettskonkurranser var mest vanlig i Norge, hvor 17 prosent av de spurte oppgav at dette var noe de pleide å gjøre. Islendingene hadde den laveste andelen med bare 9 prosent av befolkningen. Menn konkurrerte mer enn kvinner, og det var også mer vanlig å delta i konkurranser blant dem med utdanning utover grunnskolenivå.

...men liker å se på

Å være tilskuer på idrettsarrangement var vanligst på Island hvor det gjaldt en tredjedel av de spurte. Det var minst vanlig i Sverige, hvor bare en fjerdedel pleide å gå på slike arrangement. Menn og de yngste aldersgruppene var overrepresentert blant dem som oppgav at de pleide å gå på idrettsarrangement som tilskuere. De med minst og de med mest utdanning var svakt underrepresentert blant tilskuere til idrettsarrangement.

Flere likheter enn ulikheter mellom de nordiske land

Til tross for ulikhetene som er vist mellom landene, er det fellestrekkene som er mest framtrædende i undersøkelsen. At fellestrekkene dominerer når vi undersøker kulturvaner i Norden er ikke så overraskende. Norden har i et interna-

sjonalt perspektiv en felles ramme med hensyn til historie, samfunnsoppbygging og språk. Disse felles forutsetningene bidrar til at det er flere forhold som forener enn som skiller landene i Norden.

1. Ifølge den norske Levekårsundersøkelsen 1991 hadde 36 prosent av befolkningen lånt en bok på bibliotek det siste året.

2. Den norske Levekårsundersøkelsen 1991 finner at menn i Norge mosjonerer noe mer enn kvinner.

Litteratur

Ahlin, Torbjörn (1993): *Kulturvanor i Norden*. Nordisk statistisk skriftserie nr. 62. Nordisk statistisk sekretariat, København.

Månsson, Sten (1993): *Kulturindikatorer i Norden*. Nordisk statistisk skriftserie nr. 63. Nordisk statistisk sekretariat, København.

Statistisk sentralbyrå (1992): NOS C43 *Levekårsundersøkelsen 1991*. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Vaage, Odd Frank (1992): *Kultur- og mediebruk 1991*. Rapporter 92/12. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Vaage, Odd Frank (1993): *Kultur- og mediebruk 1992*. Rapporter 93/13. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Paul Inge Severeide er seksjons-sjef i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkning, utdanning og regionale forhold.

Robert Ruud er konsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkning, utdanning og regionale forhold.